

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 31.

У Н О В О М С А Д У 1. А В Г У С Т А 1885.

ГОД. I.

„ВЛАДИСЛАВ ПОСМРЧЕ“.

ОДЛОМАК ИЗ ТРАГЕДИЈЕ.

ДРУГИ ЧИН.

ДВОР СИЛАЂИЈЕВ У БЕОГРАДУ.

(Свршетак)

Владислав (седне).

а саму ствар смо ето дошли већ,
Рад које сам вас звао, молио.
Заиста већ је крајње време ту,
Да раздору и свађи буде крај.
Колико јада беше земљи нам
Од тога зла, то знате боље ви
Нег ико други. Јанко, отац мој,
Узалуд беше славом увенчан,
Узалуд Турком страх и божји бич,
На дому свом кад није један дан
Без уздисаја горких провео,
Видевши, да ће, чим га прими гроб.
Пропасти све што земљи стече он,
Пропасти мир и тешко створен ред.
Можда се у том он и варао
И ја сам склон да тако верујем,
И да се надам, да је раздор наш
Његовом смрћу, вашом победом
Завршен. — Сад је дош'о ред на вас,
Да трпељиви будете и ви.
Колико Јанко беше наспрам вас.
О колико би среће земљи нам
Од загрљаја оног синоћњег,
Којим сте мене посинили ви,
Колико добра било трајнога,
Да само није — —

Улрих.

Улрих притворан! —

Па ипак живи стари Хуњади
И неверица стара у теби;
Врлине узе гроб а мане све
У наслеђе на сина остави. —

Владислав.

Господин грофе!

Улрих.

Ја сад имам реч.

Ти заборави да тај свечан чин
Пред тако сјајном господом се зби.
Зар тако мало нази палатин
И римског царства кнез на своју реч?
Зар тако мало цени своју част?
Ил требаше зар таку свечаност
Осећај топли срца искреног
Очинство своје још да крунишем
Леденом, тупом једном заклетвом?

Владислав.

То можда не, ал' што ми спомињете
Неповерицу — ваљда знате још,
Да прво од вас она потече,
Да нисте хтели с краљем доћи нам
Док нисам дао реч и заклетву —

Улрих.

К'о краља да га дочекате свог'
Поданици му верни. Па шта би?!
Ко оста краљ, да л' он ил' само ти
Са ујаком ти? Шта је краљ, до роб,
Затворен вашим гостољубијем,
Окован ланцем пријатељства лажног.
Не падајте се, да ће лако он
У заборав да баца увреду,
И подмуклице да ће остати
Некажњене; па био то ма ко.

Владислав.

Не брига, не рад ваше претње страх,
Већ јад за народ раздирани наш

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У срце ладни забада ми нож,
 На речи таке, такав умишљај.
 Сад видим да не сумњам узамац,
 Да није само измишљени глас
 Што многа уста крадом проносе,
 Од краљевога двора на ниже
 До последњега поданика му,
 Сад видим да је чиста истина,
 Да, поочиме, земљи овој ви
 Толико мира, реда спремате.
 Крај свију ваших уверавања,
 И претварања, — толко га желите,
 Колико исти султан Мухамед
 Коме се још и данас пуши тур
 У Стамболу од наших батина

Улрих.

Имаде л' таког у народу гласа,
 Имаде л' тако ниског веровања,
 Онда је тамо однет, расејан
 Једино твојим подузимањем, —
 Твој ујак, твоја странка немирна,
 У овој земљи реду противна
 А поред свију, и на челу свима
 Ти — ничим бољи од пакосног оца,
 Ти, творац свему — целој лажи тој —

Владислав.

А је ли лаж и ово? Читајте?

(Пружа му писмо.)

И то је Јанков измислио син?!

Улрих (после читања).

И то је подлост, којој равне нема,
 И то је Јанков измислио син!

Владислав

А потпис?

Улрих.

Потпис лажан, неистин,
 Из његова ће грла врела крв
 Под правом руком, правим потегом
 У истинити исправити се!

Владислав.

Шта! То ће бити палатинства плод?
 То приграбљене власти срећан рад?
 То земљи овој мир и благослов,
 То сени Јанка славног захвала?!
 О недостојни наследниче, о!
 Не кужи спомен оне светиње! —
 Овога часа да си бадио
 Са себе чин и своја звања сва,
 На јад и пропаст земљи отета,
 Ти грамзивице, гујо безуба,
 Ти који ничег светог не имаш,
 Ти кој' би срећан био, кад би крв

К'о звер, к'о тигар пити могао,
 Отпасуј одмах мач и предај се,
 И да се ниси показао жив
 У овој земљи, с тебе несрећној.
 Под пратњом мојих људи вуци се
 Онамо, од куд дође на зло наше,
 У Немачку ил куда знаш ти сам;
 Тек овде нема станка тирану
 И грамзивоге отимају твојом.

Улрих (све у већем раздражењу најпосле тргне мач и ки-
 дише на Владислава).

Проклето псето, ево мача мог,
 Ал не у руку него у срце!
 Последња грдња нека ти је то,
 А више нећеш никог ујести!

*(Замане на Владислава, но овај му дотле прискочио, извио
 се ударцу и десницом за десницу га дочепао.)*

Владислав.

Узалудна ти претња, слаб си још,
 Са Владиславом да се надмећеш.

(Силађија а за њим војници улазе нагло. Балвањ.)

Силађија.

Шта је то?

Са мачем против празнорукога!
 Војници! помоћ незаштићеном!

Улрих (одступи од Владислава).

Ха! сад смо с бојом правом изашли!
 Ви бунтовници, доле сабље те
 И обојицу ову вежите
 Па у тавницу одма са њима!
 У име краља земље палатин
 Ја заповедам. — Одма сви у апс!

Балвањ.

Ко плаћа, тај је нама палатин.
 А ти ћеш краљу вратити се сам
 Ал мртав, па се можеш жалити
 На непослушност вазда, до воље.

Силађија.

Не збори ово верни Балвањ мој,
 Већ Силађија, палатине!

Улрих.

Он!

Па нек и главом први плати он.
(Бије се с њим.)

Силађија.

На сабљу чека госта драгога.

Балвањ.

Војници сложено! (Сви га нападају.)

Силађија.

Узалуд све је, смрт је извесна.

Улрих (оборио дотле тројицу)

Три ране добих, али славно их

Откупих, свака главом плаћена.
У прашини се туна ваљајте,
Ви подмуклице, гадно плаћене.
Још једна рана, ал и откупа
За њу ми ево. (Убије још једног.)
Ха и пета већ.

До срца самог ова косну се,
За њу ми треба добра откупа,
Последњег ми ево ударца
За највећег овде ниткова,
За домаћина гостољубива!
(Залети се на њ.)

Балвањ.

Ал' треба прво свалит' Балвања.
(Прободе га по вади.)

Улрих.

Заиста први Балвањ уже ће

За таку славу затегнути! Ха!
Требаше да сам њега смакао
Да Силађији првенство у томе
Не гине. — Штета — штета — (Умре.)

Владислав.

Издану!

Силађија.

Са њиме паде један тиранин!
Нек ово буде срећан почетак.

Владислав.

Нек буде наше отаџбине спас.
До крајњости смо загазили ми,
Затегнут беше да препукне чвор;
Ми мачем само дрешит' могосмо.
На добро нека све окрене Бог,
На срећу нашу, срећу рода мог.

Никола Ђорић.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

I.

Честњејши отац Илија је био парох у Т., а то није истом што год, јер, прво, Т. је „добра“ парохија, а друго, ту ти је срески суд, ту ти је порезно звање, ту спајински двор, у двору директор, ту тистартов, ишпан, вармецки доктор, — једном речи, Т. је место, пуно свакојаких нотабилитета. А то је баш оно, што диже углед пароха т—ског пред његовим парохијанима, јер га сваки дан виђају са том господом у друштву; а код попа Илије су сва та господа — осим директора — и печена и кувана била

Мислите, да му с тога нису завидела његова околна „браћа у Христу“? — Хојхој! — Зар би се јадан од њих радовао био, да се могао подписивати: „парох т—ски.“

Поп Илија се у Т. и родио. Отац му је био онде месар, па је Ишу дао на школе, да „господин“ буде; а тадашњи поп т—ски увек је говорио Стеви месару, да ће он, чим Иша сврши богословију, с места другу парохију искати, да с тим отвори Иши пута у своје рођено место.

Стева се увек захваљивао за то попи, и поштовао га је бог зна како. Још би и то обрицао, да он неће жалити трошка, па ће и сам ићи онда владици, да попи другу парохију изradi. Моћи ће он — говорио би — и две па-

рохије на један пут исплатити, т. ј. Т. за свог сина, а једну другу, за попу.

Хјо, у оно доба је тако ишло. Ко више да владици, — онога је парохија.

Лицитирало се. А Стева месар је — богме — и могао у један мах на две парохије лицитирати, јер је био на гласу газда човек.

Кад је са женом својом на тенани разговарао се, увек би говорио, — „само да ми је доживети, да чујем Ишу, где говори: паки, паки, па би онда помислио, да сам већ у рају.“

Иша није био као сад што су деца, кад у гимназију полазе. Њему је била већ шеснајеста година, кад је почео прву „латинску“ школу учити; али ни у гимназији, па ни у богословији никако није могао да поња, да се науком долази до господства. Он је већ од прве латинске био уверен, да се школе могу свршити и човек може господином постати и без учења, — само нек му је бабо газда.

Кад би га професор у гимназији корео, што не учи, и рекао му, да ништа неће бити од њега, а он би одговорио: — „па ја ћу се за то опет на четир коња возити; а бабо ће ми и парохију купити, па ћу бити поп.“

То је знао, да се господа на четир коња возе.

Кад је свршио четврти гимназијски разред, Стеви месару се учини, да је то довољно науке

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

за попу, па га одведе у Карловце, у богословију. „Та колико их има, који су само псалтир изучили!“

Један архимандрит, професор богословије, био је земљак Стеве месара, и они су се од малена познавали. Томе архимандриту препоручи Стева месар свога сина, али ни тај није могао Ишу уверити, да човек мора и учити, ако хоће, да буде попа. Иша је знао, да му је отац грдно богат, а запамтио је добро оне очине речи — „само ти сврши богословију, а ја ћу теби већ купити парохију.“

Хм, па кад је Иша „свршио“ четир латинске школе без учења, — за што се не би могла и богословија исто тако „свршити“?

Архимандрит је на брзо сазнао то мишљење Ишино, па га је сваки дан опомињао, да учи, јер га — вели — неће ни из прве године пропустити.

До који дан ће се већ навршити година, како Иша „иде у богословију.“ На стану је био код једне удове капетанице на пијаци, баш на погледу патријаршији.

У очи годишњег испита стане Иша мало боље размишљати о архимандритовим опоменама, па му се и самом учини, као да би ваљда баш и требало што год учити.

Узме један табак од неке писане „штудије“, па седне код прозора, да учи; а да га у томе послу и какви калуђер узможе спазити, отворио је широм прозор.

Није се преварио.

Истом што се он дао читању, али под његовим прозором стаде архимандрит Н.

— Шта радиш, земљаче?

— Та ето, хоћу да учим, пречествјејши господине.

— Еј, мој синовче, у очи божића не урани прасе за божићњу печеницу!

— Ал бар се може приранити, да не цркне, — одговори Иша.

Архимандрит се окрену, па оде, а прасе — хоћу да кажем — а Иша је сретно „свршио“ прву годину богословије.

Другу годину није ни довршио, а умре т—ски поп.

Стева месар терај одмах у Карловце, где је случајно баш и његов дијецезан био.

Најпре „учини поклоненије“ код пречествјејшег господина архимандрита Н. као свога земљака и знанца, па му саопшти, да би његова жеља била, да владика Ишу запопи, јер сад је прилика, да му набави т—ску парохију.

Бадава му је архимандрит говорио, да то не иде тако на пречац, јер Илија ваља најпре да изучи богословију, па да се ожени, па онда ће да се зађакони, а за тим тек да се запопи. Бадава је био сав тај разговор. Стева месар се заверио, да дотле неће ићи из Карловаца, док му „његово пресјашченство“ не обећа, да ће Ишу запопити, и дати му т—ску парохију.

Мора да је тако и било, јер Стева месар трећи дан упрегну коње у кола, па одвезе свог сина из Карловаца.

Кад дођоше кући, Стеви месару прва реч је била: — „жено, меси погачу и наточи чутуру, јер сутра зором идемо ја и Иша преко Дунава у просидбу.“

Што рече, то и учини; и не прође ни шест недеља по смрти покојнога попе, а Илија је већ парох т—ски.

Парох, велим; јер како се запопио, одмах је и синђелију добио.

Хехе — знао је то Стева месар, да не прави човека богословија попом, већ владика; само нека је човек — што но веле — „у стању.“

Илији је, као попу, прва функција била крштење. То је знак среће за младога попа.

Узме календар, да види, какво је име донео дан? — па не питајући, да ли је дете мушко, или женско, надене му при крштењу име — Симеун.

Кад однеше дете са крштења кући, а бабе, што се онде затекло, одмах сусреташе куму са питањем: „какво је име дао попа?“

— Симеун — одговори кума.

— Јух, жалосна мајци! Женском детету име Симеун!

— Носи га натраг, нек га на ново крсти!

Кума се окрене, па хајд с дететом натраг попи.

— Ево доне а сам, попо, дете, да га из нова крстиш.

— Кога ја крстим, онај је докрштен. Ко је видео, једно дете два пут крстити?

— Ал дете је женско, а ви сте дали име Симеун.

— А оно нек буде Симеуна, кад је женско. Хајд' с богом!

Кума однеше дете кући, и каже, да није више Симеун, него Симеуна. —

На скоро за тим умре жена Панте Рибаревог. Друга ће дакле функција попу Илији бити погреб.

Панта Рибарев је био газда човек. Ту се

слегло на погреб и старо и младо, јер се знало, да ће се за даћу Пантине жене у девет кућа пећи лебац.

Мртваца опојаше на сред дворишта, па се жалостан спровод крену пут вечне куће.

Кад дођоше до гробљанских врата, поп Илија уклони се на страну, па стаде свлачити одежду.

— Шта, попо, зар ништа више? — питаше зачуђено Панта Рибарев

— Ништа, Панто!

— Ао, та то је онда наопако!

— Немој наопако; него гледај, како други крстови стоје, па је тако положите.

Панта Рибарев није могао од терета на то ништа да одговори, већ оде за сандуком кукајући до гроба, где му жену и без попе укопаше.

Врло му је тешко пало, да се на његовој мртвој жени таква срамота догоди.

Није шала, — без последње молитве сахрањена!

Тако је зажалио на новог попу, да га ни на даћу није звао; а сутра дан одмах оде грку Спири у дућан, који је у осталом већ све чуо, да му се потужи.

Грчки дућан, — то вам је права касина, па био на селу, или у вароши.

У грчком дућану наћи ћеш од јутра до мрака по неколико њих, што на вазданицу онде зевају и пљуцају, чекајући, да когод дође, па да га питају, шта има ново, или — да га оговоре.

Ти људи — били они у капуцу, или у гуњцу — слабо кад, или баш никада не читају новине, али за то опет знају, и шта је цар вечероа.

Ту ти се решета и попа и учитељ и кнез и владика и звонар и — свако, ко им само на језик дође. — Сваки ти од тих зевача познаје све муштерије гркове. Зна, који купују за готово, а који „носе на књигу,“ па и то, колико је која муштерија дужна грку.

Ма да не зна сваки од њих прочитати, шта оно пише на фиокама у дућану, — за то опет зна, у којој стоји бибер, у којој цимет, у којој шафран, и све редом. Ако нису све фиоке пуне, — знају и то, која је празна, ма да стоји на њој цедуља прилепљена, и на цедуљи немачки написано: „Koffe“.

На селу још и то бива, да ће који од тих вазданџија — ако је грк у послу — ужрнати му соли, утуцати бибера; а у вароши ће послужити по коју муштерију. И ма да ти људи

грку доста пута сметају у дућану, опет их за то радо гледи, јер чим који уђе, још није ни „помоз' бог“ казао, а већ ће какву новост приповедити; а грку је у крви, да радо слуша новости.

Ако је грков дућан на каквом друму, тај у том погледу више вреди, него каква мало-варошка касина, јер ту се онда и више света окрене, а то се већ по себи разуме, да се у таквом дућану и више новости чује.

Грка Спира је дућан један од овакових, јер лежи на сред Т. на царском друму. Није чудо дакле, ако је одмах после погребача чуо, да је Панте Рибаревог жена без последње молитве сахрањена.

Грк Спира је већ од неколико година у завади са Стеваном месаром, па је с тога мрзио и на сина му, на попа Илију.

Кад Панта Рибарев уђе у дућан, грк Спира га с места предусрете:

— Но, Панто, и ми имамо попа, да све плачемо.

— Бог ме је он мене осрамотио — одговори Панта невесело.

У дућану је још био Јова бербер, кројач Неца, Ђођа опанчар и неколико гуњаца. Ови само климнуше главом на Пантине речи, али грк Спира ће и даље:

— Бре, да сам ја с тобом, Панто, не би то на томе остало.

— А шта му могу?

— Шта? Ја би га тужио! Најпре би га тужио проти, па онда владици, па баш и самом митрополиту.

— Тако је. И ја би га тужио, — додаће Јова бербер.

— Е, а ко га не би тужио за такву, реци, ствар — доврши Ђођа опанчар.

— Проти? владици? митрополиту, велиш, да га тужим? — питао је Панта Рибарев.

— Проти, да; владици, да; па чак и митрополиту! — тврдио је љутито грк Спира.

— Та неће врана врани очи копати! — рече Панта.

— Ал, море, видиш ли ти, да тај наш поп, кад крсти, не докрштава, а кад сахрањује не допојава. Нису то мале ствари. За то још може бити и обријан. Бре, само да сам ја с тобом, не био поштен трговац, ако му не би показао.

У то уђе једна слушкиња с котарицом на руци.

— Молим вас, дајте ми једну вунту ше-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бера и једну свећу; за три грошића зејтина и по фунте соли, па ево књиге, па запишите.

— Ево све; него поздравите господина доктора, да је већ одавна наступио други месец, па би ваљало срачунати.

— Хоћу. С богом!

— Је-л прешло већ преко десет воринти — запита иронично Неца кројач.

— Ех, мора бити већ и петнајест — примети Јова бербер.

— Тако, богме, мој Панто, — настави пређашњи разговор грк Спира — тужити треба њега, и то с места, јер ћеш после још ти бити крив. Ал, знаш, проти се не иде с празним рукама. Који дукат, једно назиме, или тројка доброг вина, па да видиш белаја од попе.

— Хм, хм, — мислио се Панта, — добро ти и говориш, Спиро. Морам ја њему показати, па — макар и вртаљ земље пукло; ал знам, да неће више тако сарањивати.

(Наставиће се.)

СНОВИ, СНОВИ!...

НОВЕЛЕТА БУРЕ ПОПОВИТА.

(Свршетак.)

Неколико тренутака за тим био сам у својој соби, и задовољан и зловољан. Шта је само хтела? Да ли је озбиљно баш тумачила мој сан, који није ни постојао или се тек титрала са мном. Нисам могао веровати у збиљу њених речи, па опет!... Да ли да сањам сутра опет? Не, не. Мораће приметити да лакрдијашим. Па онда, зар бих и могао се претварати, кад је она близу мене? Она! Та не знам ни како изгледа; је ли лепа или не. За цело није лепа, кад тако јогунасто крије лице. Али појава, тај струк, та коса, па тај глас! Ох тај глас!... Али, она је и оштроумна, па је за цело разумела, шта сам хтео рећи, кад сам је у описивању оне „непознате госпе“ поправљао. За цело је разумела, да сам мислио њу — па ипак, како се чинила невеста мојим речима. Не, не може веровати ни у своје речи а камо ли у моје, да ми је сан заиста био такав, како га је описивала; можда и сумња, да сам и спавао. Њене последње речи биле су и загонетне и јасне. Да премишљам! Не, боље ће бити да пречекам до сутра, па ће ми се можда загонетка решити и сама.

Сутра дан у своје време био сам опет у башти. Нисам ни дошао до оне сенице а сретнем се с мојом белом господом. Поклоним се и станем.

— Јесте ли премишљали? беху јој прве речи.

— Нисам, нисам могао, одговорим јој.

— А како то?

— Мислио сам и сувише на вас; та ви сте загонетка и сами.

— Смета вам ваљда вео?

— И тај; али не толико, колико што сте ви сами непојмљиви за мене.

— Мислите моју ћуд што се тиче снова?

— И то; али ви сами баш, ваша појава, ваша личност.

— Још сте неуки у женском свету; али да, ви рекосте да немате љубазнице.

— Нисам је никад ни имао.

— За иста! Чисто не верујем.

— Уверавам вас.

— Чудновато, шапта а је госпа. И ја бих шаптао то исто, да је била истина.

— Али не појмим, настави. Млад човек, ђак, па да није никад... .

— Ах, кад би ми се на јави указала она госпа, коју сам јуче гледао у сну!

— Зар бисте се могли заљубити у њу? запита ме и окрете се к мени.

Чинило ми се, да јој је глас у тај мах био подругљив; можда сам се и варао, не знам.

— Та већ сам заљубљен, рекох живо.

— Тако брзо!

— Слушао сам и читао сам, да ту нема премишљања, да је љубав елементарна појава, и ког завитла, да му нема станка осим прелома. Напустио ме је мир; дању и ноћу мислићу само на ту дивну жену... . а шта ће бити успех неодрживој жудњи мојој, реците ми, госпо, ви!

— Немојте очајавати, рече и глас јој задрхта. Задовољите се за сада са сном, са идеалом.

— Бојим се, бојим, да ће и ово овде остати сан... .

— Али као сан на јави.

— Да ме бар што год подсети на њега

— А умете ли чекати?... .

Те речи, изречене неописано меким гласом, узбуркаше ми све осећаје. Крв ми појури у главу... . поноћ, башта а нас двоје сами самцити!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ах, не нас двоје; ја сам стајао сам самцит а ње нигде, нигде! Ухватим се за главу, појурим напред . . . па застанем. Ах, та нико не сме знати, да сам се разговарао с њоме! Али где је? . . . Остави ме ту, да већ сад отпочнем оно чекање.

Сутра дан сам био зловољан а и жељан. Вина сам пио мало, ручао сам још мање а римско право, — ех! ко би још мислио и на римско право!

Једва сам чекао, да се спусти нојца, она блага, тиха нојца, за коју незналице веле, да није људима пријатељ.

Као обично, спустим се и сад с прозора у башту и упутим се сеници, у нади, да ће ми се једном разрешити загонетка. Кад сам био већ близу ње, спазим на клупи своју белу госпо; дођох ближе и тек сад приметим, да је спавала.

— Охо, помислим у себи, та ова хоће баш да настави шалу! За цело спава сад тако исто, као год што сам спавао и ја пре две ноћи. Зар мислиш, госпо, да ћу веровати у твоје спавање! Али ипак, хајд да се чиним невешт. Пристаћу на шалу.

Приступим лагано и почнем дизати вео са лица њеног. Госпа се није пробудила. Поста-нем смелији и подигнем вео са свим . . . било је лице, које човек ни на смрти не може заборавити. И нехотице сам се спустио на колена, очаран, занешен — ах! та ни у најранијој младости својој нисам с већом побожношћу клечао пред иконом, као сад пред овом дивном женом; чисто ме је збунио одсејач чаробне лепоте њене. У мени је дрхтао сваки живац, нисам био у стању да се макнем, и у пребујној жудњи својој једва сам могао да сгнем главу и да јој целивам белу руку. Није се тргла; али сам је тргао ја, јер сам се уплашио од своје смелости. У лице јој нисам смео погледати, бојао сам се, да ће ме можда у сну спазити.

Тада, у часу, кад нисам знао шта да радим, шта да мислим, трже се бела госпа. Подигнем своју главу и сусретнем се с њеним пуним погледом . . . ах, тај поглед!

— Зар ми тако с лица проучавате сан? рече тихо и благо.

— Опростите! отело се из мојих уста.

— Заспала сам и нехотице, настави госпа таквим истим гласом, а ипак у нади, да ћете доћи, да ми читате сан с лица. Али као да се нисте тиме бавили.

— А зар сам могао, рекох, бавити се пустим сновима, кад ми се почело у срцу да ведри! Та сан, ма како био диван, не може бити лепши од оваке јаве. Сад знам шта је љубав . . .

— Знате? рече а глас јој дрхташе.

— Знаш, тако ми те лепоте ваше!

— Па то се онда могу поносити, да сам ја била прва, која вас је научила љубити.

— Ах! Зар је љубав тек само чежња?

Очи јој постадоше влажне; лагано се саже и пружи ми руке своје. У мени се мрсила памет, ја нисам знао шта све бива са мном; толико само знам, да сам је чуо шаптати: А умеш ли ћутати?

Дошао сам опет к себи, кад сам се у сеници нашао сам. Шта је то с тобом? питао је неки тајанствени глас у мени. Ја му нисам знао дати одговора; у превеликој срећи својој нисам имао каде ни да мислим, и тек кад сам се сутра дан пробудио у кревету мом, поче ми призор од прошле ноћи бивати све јаснији и јаснији.

Са ускликом сам скочио на ноге — сирото римско право! Али за што си баш тако сухопарно!

Од те ноћи није прошла ни једна а да се нисам састао са својом белом господом. Све мишљење своје спојило се у мисао: кад ће се опет спустити мрак!

А каква ли је била она, кад смо се састали! . .

Три недеље је трајало то заносљиво стање. Једног јутра унесе ми служавка писмо; дечко јој даде, рече.

У чудној слутњи, о којој нисам умео себи дати рачуна, отворим писмо; једва сам га дочитао до краја. У њему беше ово: „Ако је било среће, било је доста. Нисам те научила читати снове с лица али сам те научила љубити. Па зар није то права срећа?! Немој распитивати за мене. Од данашњег дана не познајемо се више. Ја сам те љубила и љубим те још једнако; али и највећој срећи мора бити краја. Ако можеш, заборави ме.“

Потписа није било никаквог.

У први мах сам клонуо; али на скоро овлада нада мном бесно очајање.

— Да је заборавим! А зар могу!

Цео дан сам седео у својој соби и тек кад се спустила нојца, одем у башту, да у сеници просањам будне снове. Дуго сам седео тамо, дуго. Све што сам проживео у ово последње доба, низало се пред отвореним очима мојим —

ах, та било је све дивно, све заносљиво! Су-тра дан сам се одселио и ја.

*

Те зиме гонила ме је нека слутња да идем у позоришта и на јавне забаве, а све у нади, да ћу је ипак где год наћи. И нисам се пре-варио.

На игранци под чувидом, и то у опери, са-стао сам се с њоме.

Шетао сам се по тој големој дворани сам, без свога друштва. Чувида је било лепих, врло лепих; али мене није занимала ни једна. Ста-нем мало у прикрајак, да могу боље посматрати шумни збор, кад у једаред осетим, да ме неко лако удари по рамену. Окренем се: преда мном је стајала маска-домино. Погледим јој у очи, али у тај мах чујем да ми рече, да будем миран.

Тај глас! Па баш кад шапће! Рука ми се задрхтала, стајао сам мирно, а нисам ни знао, шта се деси у тај мах.

— Памтиш ли добро? рече ми тихо.

— А ко би заборавио највећу срећу; та ње ради дошао сам овамо.

— Сећаш ме се дакле?

— Док је живота у мени, нећу, не могу те заборавити!

— Било је лепо доба

— Најлепше, што сам га проживео!

Она се задрхта.

— Па реци ми, данче мој, ко нам крати срећу и на даље! рекох у буђено.

— Не питај, рече лагано, не могу ти рећи.

— А за што?

— Моје си писмо ваљда добио?

— Носим га уза се као аманет, ма да ми је порушило срећу.

— Што ти је рекло писмо, могу и ја само рећи: заборави ме!

— А зар је то тако лако?

— Мора бити; шта више, молим те, да се и уклониш одавде.

— Али један састанак, један само!

— Не, не, никад више. С богом, дико моја!

Нисам имао више каде да јој одговорим — стајао сам опет усамљен, са још жешћим бо-лом него пре. . . .

Са тешким уздисајем пођем изласку. Али ту се окренем још једаред и прелетим очима целу дворану. . . . и у мало што нисам кликнуо од веће радости: та ено је, у оној ложи, а поред ње нека седа мргода. . . .

И сретан и несретан дошао сам кући. —

Кад је огрануло опет лето, потражио сам исти стан у селу. Моје собе биле су до душе празне, али у првом спрату седела је велика породица са много деце. С њоме нисам имао никаква посла. . . .

СЛИКЕ ИЗ НОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

II.

Ва вријеме политичког ропства у Италији, не само земље, слобода и благостање би-јаху повластице ограниченог броја људи; него и образован ст, та племенитија благодат чо-вјечијег рода, бијаше својина привилегисаних особа, којима једино бијаху намијењене књижевне и умјет-ничке насладе. Тога ради и књижевни језик, ча-мећи у рукама једне дигле касте, каоно ти кад му се пресуше природни извори, постаде неком врстом учене писмености, испрекићене аркајичним фразама и латинштином. За књижевном и знанст-веном софром не бијаше простоме народу мјеста: а то су захтјевала времена. Отуда језик и књи-жевност, у којој народне потребе и тежње; у ко-јој жалости и радости нискога пука не налажаху никаква одјека.

Али кад се земаном народ освијести и погледа у брк својим тлачитељима, те забиљежи својом и туђинском крвљу сопствена права, он тад у једно

прокрчи пут и новој књижевности; академична литература, која се бијаше развила без обзира на туге и надежде страдајућег пука, стаде мало по мало изнемагати. Млади нараштај узе да слави препороћену отаџбину новијем и природнијем јези-ком; језиком свакоме приступачним, јер свакоме разумљивим.

Ово бјеше најпрви и најсвечанији корак к мо-дерном реализму: јер под овијем именом нити хо-ћу нити могу да означим друго, већ повратак за-басале умјетности на природност и простоту, и свеопћу нужду да се ствари онако представљају, као што су заиста, а забатали празна реторика, која изопачује мисли и осјећања.

А у томе је највећма гријешила стара итали-јанска књига, особито поезија, која, док би се слу-жила преобилно богатијем материјалом фраза и готовијех реченица, сакатила би мисао и убијала свако надахнуће, претрпавајућ стихове митологијс-ким успоменама из домаће књижевности класичне.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Александар Манзони, својим дивним романом *I Promessi Sposi* (Вјереници) бијаше давно утврдио пут новој прози, али поезија не могла је још да се ослободи академичних правила, не могла је још да удари оном стазом која срцу води. Човјек, који је највећма допринио — можда више и од самог свог учитеља Кардуџија — да се италијанска поезија „школскијех“ окова отресе, то је за цијело пјесник Олиндо Гверини, у књижевности познат под именом Лоренцо Стекети. Он је не само разузлао пјеснички језик од ненаравних транспозиција и латинских конструкција, него је у италијанској поезији обновио угашени дах живота и нагнао китице да унутрашње трептаје душе изражују искрено, простодушно, наравно.

Год. 1877 изађе накладом Николе Заникелија у Болоњи укусна књижица у малој шеснаестини, печатана на папиру *chamois*, а под насловом *Postuma* (Посмрцад), сијевао Лоренцо Стекети.

Ко бијаше тај Стекети?

Нико му дотле не бјеше за име чуо. Они који најпрви књижицу отворише, остадоше запањени чудноватијем предговором. У њему доктор Гверина — тобожњи пријатељ и рођак упокојеног сачинио — приповиједаше трагичну смрт умишљеног пјесника, младог стојика, умршег од сичије у 30-тој години живота, којему приписиваше очинство пјесмарице. За неколико дана милосрдне душе не престадоше нарицати над клетом судбом појаћелог младића, а вјештији људи жалити што им худа смрт бијаше уграбила једног велеума. Грехота! — вељаху — бијаше у њему заматак правога модерног пјесника! Чудне простоте у излагању и језгровитих ли мисли! Искрена ли надахнућа и дивне ли сјетности!

„Умирем. Шева поје — облијетајућ лакијем крилима пространа небеса, — а млако јесенско сувашице — распршава јутрњу маглу.

„Са узораног поља — суче се топли дах живота; — умирем: шева пријева — а у даљини мучу јунице

„Рујну вашу одору; — зимске ружице, ја видјет нећу; — месо се моје распада . . . — Сутра се на провор вратит нећу “

Овијем стиховима пошљедње странице, које преводим у рђавој прози, те који нас и нехотице потсећају на дивну Бранкову елегију: Ка д м н и д и ја' у м р е т и, затвараху растужени читаоци Стекетијеву пјесмарицу, а читатељке не могаху да сузе устегну. Ама не прође много времена, а оно пуче глас: Стекети није никад битисао, и зато нити је могао умријети од сичије, нити од какве друге болести; ауктор ове лијепе пријеваре није нико други већ др. Олиндо Гверини, онај исти те је написао предговор, момак здрав и чо, а при

том ожењен и бабајко. И ето вам од једном дра. Гверинија разглашена с краја на крај Италије.

Али уз оглашеност дођоше и нападаји критике. Вјечити Аристарси оптужише пјесника да је неморалан, јер да у својој природности, у своме реализму, не лучи врлину од опачине, добро ода зла, те да његове пјесме кваре младеж, трују књижевност и т. д. — До душе, Олиндо Гверини бијаше написао неколико (иначе изврених) стихова, који се невинијем цурама не могаху препоручити; али, боже, чудне граје! Они исти, који у мртвом Стекетију бијаху оплакали пропалог генија, нападоше сада на жива Гверинија, као на ширитеља *иорнографује*. У ствари шта бијаше пјесник представио у својијем *Postuma*? Психолошко стање једног сиромашног младића, без вјере, без жарке љубави, без великих одушевљења, болесна душом и тијелом, сјетно заљубљена у природне љепоте и у женска лица. Еле, не да се порећи, Лоренцо Стекети, сликајући сама себе, бијаше насликао модерног човјека. Јер није куд камо: постоји ли данас таков психични појав, или не? Постоји, нема сумње. Ко год сам себе добро испита, наћи ће у својој души заматак Стекетијеве болести. У овом је дакле немоћнику оличена морална болест, која дан данашњи већину мородави; по том је Стекети законити нашљедник Бајрона и Хајне-а, а кад смо признали „*Don Xuana*“ и „*Buch der Lieder*“ морамо такођер признати и његову пјесмарицу. Карактеристика нашега доба, то је љута двојба и несталност душевна. Човјек је оборно знаошћу стара вјеровања, и гледа немирно на будућност; час му око заблиста пуно наде, а час у њему претотме маха скептицизам. То унутрашње расположење, та протусловја душевна саздана су управ мајсторски у посмрцади Стекетијевој, који на једном мјесту, свађајућ љубав на пуко задовољење физичних појуда, својој драгој овако бесједе:

„Нећу да знам шта се крије — под власима што пољубац мој цјелива — ни тајиш ли, дјево, у грудима — од светице срце ил' од проклетнице.

„Што ја марим ако си ме грлећи — кад и када можда преварила? — На што да проучавам нарав — љубавних тренутака којим си ме усрећила?

„Ја не питам да ли у попитом вину — бјеше смијешано какво погано пиће; — твоје ми се вино допало, е бјеше добро.

„Нећу да знам докле си невина. — Љубљасмо се жарко читав сат, — бијасмо сретни скоро цио дан и то је доста.“

Читајући овај сонет, у ком се чисто зрцали патолошки осмијех модерног епикурејца, срце ти се лијепно стеже промишљајући на толику разочараност садашњих нараштаја; али преврни само неколико страница, па ћеш затећи младог пјесника,

сама у гори, гдје своју отсутну љубав оплакује, и на једној стијени урезује слиједеће ријечи:

„Ој ви, које овдје пут нанесе — да покоја тражите — гдје је дубрава гушћа а бистрији извор, — ој ви, заљубљене душе — смилујте ми се! Сједим покрај пута — тужан и осамљен; — ах тешки су, браћо, јади моји! — Смилујте ми се! Ја не љубим.

Превео сам ова два кратка саставка, да ш њима покажем једну од многих пјесникових антитеза; а сличнијех прелазака има у Стекетијевој поезији до миле воље. Са најраскошнијег сензуалног појка, прећи ће вам он на најсјетнију, најблагороднију чежњу за идеалном љубави; а какав је *in puncto amoris*, такав је у свачему.

Али кратковидни италијански критичици, у мјесто да подвргну свестраној анализи грдно пошаст којој бијаше подлегао сиромашни Лоренцо, насрнуше, како рекох, на дра Гвернија, предбацујућ му „неморалност.“ Њихово грактање даде повода љутој полемици, у којој се присташе *реализма* и такозваног *идеализма* раздијелише на два табора. Том приликом издаде Гверини своју *Нову Polemicu* (*Nova Polemica*), оштру филипику проти домаћијех надрикритичара, која се састојаше дијелом из *про-слова* у прози, а дијелом из ките новијех пјесама полемичне нарави. Ово дјело не постиже једнаки успјех, као Стекетијева *Посмрцад*, а то, јер сада сваки знадијаше да је сачинитељ жив; но ипак нађе у интелигентној публици топлог одзива. Ускренули пјесник казиваше свакоме у брк своје разлоге, смијући се у лице лицемјерцима и будалама. У једној пјесми својој, *Вили*, овако се ратоборни поета руга својијем опадачима:

„Јадна Вило моја, рекоше ти цсовку — с којом се срамотне жене бруче — с тога што те у једном сонету виђеште голу — без лажног смоковог листа.

„Ал се, Вило, ипак мени враћаш — и срцу, које те жуди,

једнако укажујеш — и допушташ да наслоњен на твој крилу — сањам о слави мојој

„Када ставе отпадати лишће — а коледар навијести први снијег, — обући ћеш, моја вимоморнице, дебљу сукњу — и љепоте опет скрити, које гледах наге

„Ипак, гдјегод, кад ми у очима — прочиташ молбу, смиловаћеш се мојој муци; — и скинувши клету рукавицу, пружићеш ми голу руку; — али пази! само руку; даље не да критика.“

Жалим у велико што сам принуђен да својим неотесаним пријеводима ова ремекдјелца изопачујем. Оригинални облик Стекетијевих пјесама наличи сливеном мједу или злату. Ко их није у извору прочитао, не може да себи представи ритмичку углађеност стиха, лакоћу и очевидност сликања у овијем пјесмама. Дан данашњи се, богу хвала, ремек-дјела више не просуђују мјерилом извјесних правила моралног законика; јер права ремек-дјела вјечно живе, а морални се назори мијењају. Но, у овијем пјесмама не врјећа стид ни оно што је (рецимо тако) разуданије, јере стијеца особиту вриједност сатиричном намјером, и јер се за Стекетијем крије др. Гверини, др. Гверини човјек и грађанин.

Иначе, успркос глупијем клеветам и безумнијем нападајима, Стекетијев реализам стекао је мноштво приврженика и предобио за се све оно што се заноси за истином и љепотом.

Бадава! крв није вода, и нови нараштаји, који добро знају да књижевност треба да је вјерно огледало тенденција, порока и врлина цијелог једног доба; нови нараштаји пристају заносно уз реализам, тврдо освједочени да он биљежи напредну тачку новијех времена.

А у јуначкој борби за превласт реалистичне школе у Италији, др. Гверини заслужио је одиста златне мамузе.

Марко Цар.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

СОЛИДНОСТ КЊИЖЕВНОГА РАДА Г. АРХИМАНДРИТА ДУЧИЋА.

„Ја несам видио човека, који би умео да са тако мало умнога капитала, и са тако мало труда, истера тако велики, управо зеленашки интерес у реномеу јавнога раденика, као што је архимандрит Дучић.“

Овако је г. Владан Ђорђевић у својој брошири „Племенити граф Нићифор Дучић, херцеговачко-приногорско-јаворско-београдска приповетка XIX. века, Београд 1880.“, каракте-

рисао г. архимандрита Дучића, и заиста, ако се за иког, то се за г. архимандрита Дучића може рећи, да је он са мало умнога капитала, са мало труда, не само знао, него да и дан данас зна велики или управо зеленашки интерес у реномеу јавнога раденика, пре на политичном, војничком и књижевном пољу, а сада на просветном и књижевном, да истера.

Да г. архимандрит Дучић не располаже великим умним капиталом, да нема тако рећи

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

скоро никакве спреме, а најмање онолико и онаке, какве би требао да има у данашње време, то као председник одсека за науке историјске и државне српског ученог друштва у Београду, то као библиотекар народне библиотеке у Београду, то као потпредседник просветног савета у Београду, о томе може само онај посумњати, који из ближе не познаје са свим површно знање г. архимандрита Дучића и који није читао његове књижевне саставе, или ако их је читао, не зна их сам оценити као што треба, него држи, да, кад у „Гласнику“, где најрадије г. архимандрит Дучић даје своје умне производе, изиђе који чланак од г. архимандрита Дучића, да тај већ тиме и ваљан мора бити.

Ко пак познаје изближе сасвим површно знање г. арх. Дучића, ко је не само читао његове књижевне производе, него их је у стању и оценити као што треба, тај се морао и мора чудити тој срећи г. арх. Дучића, да су њега не само многи држали, него да га још и дан данас многи држе за учена човека, који је дорастао за оне књижевне радове, што их је он до сада предузимао.

Тако исто, ко изближе зна и познаје, ко је и шта је све до сада радио г. арх. Дучић, тај се морао и мора дивити и чудити тој срећи г. арх. Дучића, да се још и данас и после поменуте брошире г. Владана налази у српству људи, који г. арх. Дучића држе за човека, који има велике заслуге по српску ствар, те да је он због тих заслуга и с правом заслужио данашње место, за које врло добро рече г. Владан у поменутој својој брошири, да посао, скопчан с тим местом т. ј. библиотекар, г. арх. Дучић тако отъуд не зна, као што он, т. ј. г. Владан, не зна кондаке, стихире и тропаре.

А што су многи г. арх. Дучића држали и што га и дан данас држе за учена човека — о његовим заслугама по српску ствар већу овде ништа ни да говорим, јер те је његове заслуге г. Владан у поменутој својој брошири достојно описао и оценио — то се има врло много написати и нечувеној дрскости г. арх. Дучића, да је он у стању писати и говорити о стварима, о којима ни појма нема, или оним питањима, за која је нешто од других начуо, па њихове мисли брже боље као своје износи на јавност.

О истини ове наше тврдње ради смо овде коју више проговорити, па нек поштовани чита-

оци овог листа пресуде, да л' је иста наша тврдња основана или не.

Како је после берлинског мира наступила тишина на политичном зренику, те не беше изгледа, да ће скорим доћи време, да г. арх. Дучић, који је душом и телом војник, и опет командује хиљадама својих храбрих Херцеговаца, Црногораца и Босанаца; да му ханџар и опет буде крвав до балчака проклетом турском крвљу; да му и опет звижде око ушију турски куршуми; да га и опет позове господар и краљ да исуче своју бритку ђорду, па да иде с њиме на Косово да свети цара Лазара; како не беше изгледа, да ће скорим и опет требати свога војводу Саву од Неманигденишта, те да га као негда и опет шиље прерушена по свој Босни, Херцеговини, и Старој Србији, и да од првих људи из тих крајева донесе и опет г. арх. Дучићу поруку, да што пре дође у њихову средину (види II главу речене брошире г. Владана): то г. арх. Дучић, као пријатељ народни, не желећ проводити време у беспослици, одао се са свим на књижевно поље, и од берлинског уговора до данас, ретко изиђе који „Гласник“ српског ученог друштва, а да у њему не буде који састав г. арх. Дучића.

Тако је у 60. свесци „Гласника“ изишао чланак од г. арх. Дучића под насловом: „Оцјене и прикази књига“, и то под I. оцењује и приказује „Зборник правила светих апостола, васионских и помјесних сабора и светих отаца, која су примљена православном црквом,“ што га је с грчког превео др. Никодим Милаш, архимандрит и професор, а под II.: „Канонско начело православне цркве при разређивању црквених власти. К питању о јерархичном положају сарајевске митрополије,“ такође од истог г. Милаша.

Како оцена и приказ под бр. II. има своју историју, то ћемо прво проговорити нешто о оцени и приказу под бр. I., а за тим ћемо описати историју оцено и приказа под бр. II.

I. На наслову самог реченог Зборника правила г. Милаш рече, да га је превео с грчког, те по томе, сваки онај, ко је намеран да исти Зборник оцењује, мора пре свега знати и сам грчки, и то не којекако, него савршено, јер само такав је у стању да оцени као што треба исти Зборник.

Кад би се пак усудио ко да оцењује исти Зборник, а сам не би знао ни речице грчки, зар то не би био да се најбоље изразимо највећи абсурдум? Па се у српству ипак нађе

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

такав детић, и то нико други, доли главом г. арх. Дучић!

И кад не бисмо зна и, да је г. арх. Дучић свршио само 4 разреда гимназијска и богословију у Београду, у којим заводима није имао прилике ни да омирише грчки језик, а за оних 15 дана, што их је 1882. провео у Светој Гори, идући у Цариград по св. миро (!!!), није ваљда могао научити толико грчки, да може оценити преведен с грчког Зборник, опет бисмо видели по наслову Милашем преведене књиге, који је наслов г. арх. Дучић грчки навео, с каквим знаоцем грчког језика посла имамо.

Како су год оном слагачу у краљевској српској штампарији, који је слагао г. арх. Дучића оцену и приказ превода Милашева, грчка слова хијероглифи, исто су тако хијероглифи и г. оценитељу поменуте књиге. Јер како је слагач наслов књизи сложио, онако је г. оценитељ и оставио. Колико речи у наслову, онолико и погрешака. По нека реч има три акцента. Колико је тежак овај оценитељ превода с грчког језика, којем не боду очи три акцента какве речи грчке, знао би оценити и наш трећошколац карловачки!

Вредно је да се овом приликом констатује, да нико не воли тако парадирати са грчким и латинским наводима као они, који појма немају о грчком и латинском језику, а који су овамо кроз и кроз уверени, да је бесмислица учити те језике у гимназији. Нарочито књижевници наши у Србији, чија је најслабија страна незнање старих језика, врљају у својим „списанијама“ грчке и латинске наводе у тако великом броју, да загледавши у коју књигу њихову мораш помислити, да имаш пред собом какво дело Шафариково или Миклошићево. Колико вере заслужују грчки и латински наводи, које наводе у својим делима многи наши књижевници у Србији, показао је г. Иларион Руварац у претходном приказу Срећковићеве српске историје.

Доиста, било би већ крајње време, да какав компетентан судија *in Graecis et Latinis*, н. пр. професор Туроман, изнесе на среду сву лаж и обману, што се чини са латинањем и грковањем у Србији. Јер не учити ни грчки ни латински у школи, а после ступивши на књижевно поље разметати се наводима из књига, грчки и латински написаних, само заводи, обмањује и деморалише омладину српску.

Који ђак у Србији, узев у руке поменуту г. арх. Дучића оцену Милашевог превода Збор-

ника, неће у себи овако помислити: „Ето и арх. Дучић, који у школи није учио ни грчког ни латинског језика, оцењује красно преводе грчких књига, и кити своје радове књижевне грчким и латинским наводима. То знање старих језика, може човек, као што је сасвим јасно, хоће ли само, прибавити и после, кад изиђе из школе. Баш је безуман онај свет, у чијим се школама муче ђаци учењем старих језика.“

Није ли овако мишљење логична последица латинања и грковања многих наших књижевника у Србији, који су, кад су ступили на поље књижевно, савладали тобоже и тај недостатак, што га је школа оставила у њиховом образовању? Не чини ли се подржавањем и утврђивањем оваког мишљења највећа штета народној образованости?

Кад дакле као што рекосмо г. арх. Дучић не зна грчког језика, зар је онда чудо, што он у оцени Милашевог Зборника и није ништа друго рекао, до ли само садржај истог Зборника навео уз ове своје примедбе: 1) да је превод на више места нејасан; 2) да је стил у опште тежак и рапав; 3) да језик није доста чист; 4) да је правопис где-где погрешан; и 5) да је изостављено са свим правило картагенског помесног сабора при Кипријану, који се наводи у атинској „синтагми“, из које су иста правила преведена. (Г. Милаш сам је навео разлоге, зашто је исто правило изоставио, и овај недостатак није тек г. арх. Дучић пронашао!)

И кад за исти Зборник г. арх. Дучић у својој оцени само ове наведене примедбе наведе, без да је и један пример навео, из ког би се у истини увидети могло, да је превод на више места нејасан, да је стил у опште тежак и рапав, да језик није доста чист и да је правопис где-где погрешан: па имаде образа и смелости даље рећи и ове речи: „Пошто сам дакле овај Зборник правила светијех апостола, васеленских и помјесних сабора и појединих светијех отаца свестрано (!!!) размотрио и пажљиво (!!!) проучио онако, како иште његова велика врједност и учење св. православне цркве (!!!)“ — — онда ваистину мора човек доћи до тог уверења, да г. архимандрит нема појма о књижевном моралу.

Загледајмо даље у солидност књижевног рада г. Дучића.

Као што је познато, књижевни пустолови у опште без разлике ма којој народности при-

падали, одликују се нарочито тиме, што н. пр. онда, кад нешто из туђе литературе у своју пренесе, обично бирају за превод књиге, које имају најкрупнија и најнаучнија имена, и које дабогме не разумеју. Тако вам један, који још ни праха школског није са себе стресао, преводи Дреперову „Историју умнога развића“, други, који такође још школског праха није са себе стресао, преводи: „Увод у историју енглеске цивилизације“ (види 60. св. Гласника бр. 5. записника састанка одсека за философске и филолошке науке), трећи опет тако штогод замашно.

Г. арх. Дучић превео је још пре 14 година с руског књигу, коју је написао професор московског универзитета Герје, и која има ову звучну титулу: „Развитак историјске науке.“

„Развитак историјске науке“ и г. арх. Дучић, коме је непознат немачки писац Халер (јер г. арх. пише на стр. 119. поменутог превода Галер); коме је непознато име Шлегелова сатрудника Görres-а (јер он пише на стр. 119. Херес); коме се биограф Карла Великог Eginhard зове Егингард (стр. 21.); који пише *lex regia* (стр. 57.) и *de sex aetatibus mundi* — о шестовјековном свијету — (стр. 12.); и који, што је најлепше на стр. 32. под звездицом од речи до речи ово каже: „И у биоградској великој школи истиснуто је предавање историје из правничког факултета, а то је без сваке сумње и погрјешно и штетно.“ Еле г. преводилац „Развитка историјске науке“, ни то не зна, који предмет на универзитетима спада у правни, који у философски, који у медицински факултет; он сиромаш ни то не зна, да н. пр. слушаоци правног факултета могу слушати предмет какав, који спада у философски факултет; њему је кукавцу „погрјешно и штетно“, што је у вел. школи београдској као ма у ком универзитету на свету историја предмет филозофског факултета.

Па кад напоменемо још и ово, да г. арх. Дучић као потпредседник Главног Просветног Савета у свима његовим седницама води „велику реч“ и то и у оним питањима, у којима се ништа не разумева, као што ћемо навести, онда се тек може оценити дрскост г. арх. Дучића.

На састанцима главног збора Главног Просветног Савета, држаним од 12.—18. августа 1881. под председништвом г. Стојана Новаковића, министра просвете, претресани су наставни планови за гимназију и реалку. (Види

Просветни Гласник од г. 1881, свеска 15 и 16). На овим састанцима је било преко 20 стручњака; о овом или оном наставном предмету говорило је свагда по 10—15 чланова Просветног Савета. А ко је готово увек први устајао да говори, и то не о једном или двама, већ о свима наставним предметима, и о религији, и о латинском језику, и о француском, и о немачком, и о географији, и о српској историји, и о општој историји, и о јестаственици, шта више — кад је на дневни ред изнет наставни план за реалке — и о технологији? Устајао је г. арх. Дучић. С каквим је разумевањем г. архимандрит говорио о свима овим предметима, довољно је навести само мишљење његово о језику немачком: „Он замера, што је немачком језику дато тако много часова (по министровом предлогу треба да се немачки језик учи кроз целу гимназију), јер то се не може правдати ни ради литературе ни ради практичке потребе, па предлаже да се скрати, те да буде толико исто часова, колико има француски језик, т. ј. 15 часова.“ Овако мудре речи о језику немачком и овако исто мудре речи о осталим наставним предметима требало је дабогме да се прве чују на Главном Збору Просветног Савета! И кад је најпосле на једном састанку г. министар изнео на дневни ред и ово питање: „да ли је довољно, да се средње школе уче седам година или време учења ваља продужити на осам година?“, господин је архимандрит, како је много овим питањем разбијао себи главу, и о њему исказао своје мишљење, рекавши, да је довољно 7 година. На ово мишљење г. архимандрита надовезујемо, да се чудимо, како није рекао, да је и 4 године довољно за цео гимназијски течај, јер н. пр. он (арх. Дучић) свршио је само 4 разреда гимназијска, па ипак заузима данас положај професора велике школе, славан је историк, члан је српског ученог друштва, председник је одсека за историјске и државне науке, и потпредседник је Главног Просветног Савета.

Не можемо а да на овоме месту не речемо ово. Када у Србији људи са овако незнатним умним капиталом, као што је г. архимандрит, имају на решавање најглавнијих просветних питања ма најмањег утицаја, анекмоли још пресудног, као што га има г. Дучић услед тога, што је потпредседник Главног Просветног Савета, онда можемо себи представити, докле ће доћи са школама у Србији. (Свршиће се.)

IVAN TRNSKI. SVAKOLIKA MU DJELA. Knjiga druga: Kriesnice. U Zagrebu. 1882. 8-ина, стр. VII. 168. Цена 1 ф. а. вр. (Наставак.)

Међу изражаје, које Трнски држи да су песнички, могу се навести ови:

У њега уздисаји „скачу“ (стр 5.); код драге његове „пауни се обором шепире“ (6.); њему се ђуд „напаса“, а драгој се „природа прираћа“ те „у њу се сва лјепост спреми“ онда душа „узме уздисати“ јер се „њене душе мирис прима“ (7.). Рафајилу је част „киста“ (8). Мајка божија „узгојила“ је спас свету; драга му пак по „уму“ (божијем) душу „уприличи“, и клечећи пред жртвеником, „величанство божије дјечи“ (9). Слика се ради подмеће Зрињском да Турке „хара“, и то „умјет срнув“, а у Мажуранића и Утјешеновића види се само та врлина, што су „велики жупани“, и онда му је срце „сдвојно“ (10). Срце га боли кад очи њене муњом својом њега „сјекну“, а међу тим му је коса њега „ум обхватила“ (11.). Он би „гвирио“ у њене ноне, особито кад она „у помами попосака“, јер њу „созуше пренебожку“ (12).

На страни 14. ова је строва:

„Дјена ли си гњевом, трном,
И на туђе кивним каром,
Дјенша, нег ли косом црном,
Нег ли ока милим жаром“

Ту се мора човек запитати, каквог ли смисла има у тој строви? Али таквим стровама, у којима нема никаквог смисла, начичкана је та књига. Ево још једног сличног израза:

„Кад ли мајчин глас се вине,
Из твог грла сребра звоном,
Ја у рају од милине,
Блажен, срећан тоном тоном.“ (14.)

Из њеног се грла извија мајчин глас, и то „сребра звоном“, и онда песник „тоне тоном“ !!

Песма „Милост песникова“ (15) велики је конгломерат из сопствене сујете.

Даље, „окрајци (у писма) шарени су“, и то „вреле крвце неба бојом“. Ја држим, да је крв црвена, па и венозна, а никако није плаветна — ван ако је у жилама аристократкиње (!) —, и ако је црвена (плаветна) онда не може бити шарена. Међу тим се мирис може „утанчити“ (утањити?), те нежна драга не треба да „навали штит“ (16.) Нисам знао да пева „вришти“, да ласта „шавра“ и зраком се „шика“, да збор „бучи“ (17.)

Он драгу „гања“ а том се приликом и „чуди“ и „весели“ у исти мах (21). Драга му се обенџелучи, јер пије пелена“ и „мириши омана“ (22). Шта је ово:

„Гдје темељит вам је двома,
Крилатити двојој вољи.“ (25)?

Даље, она треба по „двора кутих да зирне“, да јој „буде чулом чути“, да јој по голој стени цвртају „труда зоре“, и да власт и „слободу узњиха“ (25). Парна ће кола ићи „утробом“ нашој браћи, драга је пак и сном и јавом „гора леда“, те кад ту „грдну драгу“, иначе „гору“ не може да растопи, онда он своју љубав о драгу, која се прерушила у „зиму љуту“, једнако „бије“ (26). Драга „скокне скоком“ (28). Може бити да је „драгу љубит пропаст сама“ (29.)

Да јој је срдашце „преопоро“ могу веровати, али да сунце има „врину“ косу, то не могу (30); тако исто могу разумети, да ће други њено лице „драгат“, а не могу, да ће сунце да „скаче њега мамит“ (31). Њу брига „оклева трт“, а он међу тим неће да „скапа“, док она није „разцарена“ т. ј. док није престала бити девицом (32). „Воњ“ пак „зраком плине“ (33). Док њему срце „трне“, дотле је она „добила красан језик“ и то „од бога“, па уз то и „звонкост грлу појастому“ те може певати „у глас јасан“ (34). „Он и „муку мучи“, а опет се боји раја, јер кад драга тамо дође, биће му „наопако“ (37). Можда зато „лелек плаче“ (38). Или можда се зато њена душа с њиме „бочи“ (39).

Сад је позива да пева песму „мраву“, сад опет да из срца „сузу води“ (40). Изрекао је и то, да у невољи брату (турској раји) у помоћ „брат (Хрват) притећи властан *није*“ (45). Даље хоће у храму на дивотах „очи да пари“ (46); драга њега пак да „љубне“, и то „са свећом у руци“ (47). Сми-сао стровете:

„Сложен крепак из сто грла
Живио! нам омилио!
Туђа канда обумрла,
Нашом дух се осилио.“ (48)

нисам могао никако да пронађем. Ја сам ту строу, као и другу многу, прочитао и десет пута, а опет је нисам могао разумети. Ако је недостатак на мени, онда ми је загонетка, за што сам могао разумети многу песму другог ког песника, па и где-коју самога Трнског!

Композицију ове три боје у једном предмету:

„Бјелом рујом црну боцу“ (49) не могу себи да протумачим. Њему је даље „широка“ воља, ако мисли да би збиља могао „скапат“ (49). Нисам знао да мала (пушка) „режи“ (50); ни да у јунака око „брије“ (51). Поетичну идеју у песми „Хватање сламке“ (54) не могу никако да прокљувим; мени је та песма смешна, јер ситна бламажа увек дражи наше живце на смех, а она је садржај те песме, па онда:

„Ил да идем свјетом бават,
Тајит твоје лјепо име,
Сјетан сламку свим показат,
Што но с тобом растави ме.“

Заиста, заљубљени и бламирани момак са сламком у руци, коју намеће сваком, не може се озбиљно схватити.

Даље вели, да „дјелећи се пјесник едваја“ (55); та замисао задаје ми толико главобоље, колико и квадратура круга. О очима и о виду „драге“ добијамо бар јасна појма, кад се каже:

„Смиље расте куда врије“ (56),

јер знамо, да је мало разрока; али можда јој то доликује. Тако исто добијамо чудна појма о снази Краљевића Марка, кад је био у стању и „цвјет калопер да смрви“ (57). Душевно стање драге његове сад нам је јасно: она је „бјесна“ (57). На његово „бацање својих шестопера“ опажа он „већи гњев јој у лицу“, и да она „од муке жедњи“ (58.); бар је видео, да јој се песме његове не допадају.

Из сваке се песме види усиљена афектација; али ни из једне можда тако, као из песме „Тешки јади“. Ко хоће да је чита, нека се потруди, она је на страни 58. — Кад песме, које је „крвцом писао“ њу у срце не „жацнуше“, онда појмим екс-кламацију „за пјесму нам слабо мари“ (60). Не знам, зашто да јој се душа „трза“ (61). Дознајемо даље, ма да нисмо радознали, да му је драга „срамећа“, јер је — „чистоћом сва дивна“! Зар је то чудо, кад се девојка умива? Ту онда заиста морају

„У чуду си сви да стоје
Чујућ славу нечувену,“

особито кад сви дознају, да су њене врлине „млјeko“ (62).

Трски нас даље уверава, да му крв није вода

„Није, није крв ми вода,“

а у једно, да „вера“, апстрактан појам, има живе живце

„Сви јој живи живци стрепе
Када Хрват вјером крене“ (63).

Смисао стиха:

„Уздисај ти чувши врући
Сви се светци смилovali“ (64)

постаје ми бар у толико појмљив, што светци, који немају телесно ухо, могу чути чак и то, да су уздисаји врући. На што се пак имају смилovati, то ми је опет магловито, јер нашто драгој милости, кад

„Молитвом ћеш клекала нице
Још покорит небеснике (64).

Очевидно је, да ће она у небу произвести револуцију, као год што су негда радили стари грчки богови.

Ванредан, баш хотимице тражени несмисао лежи у песми „Златокоса премица“ (65). Зар Трски мисли за иста, да су оне нагомилане речи баш „чудо од лјепоте“? Шта хоће само она мртво-жива хаветиња у снегу? Па с њоме да се дика срањује? Али да, у том другом делу „Крјесница“ свршава се сваки „шестопер“ са ускликом на драгу; било свеже и смисла, то је друго питање.

(Свршиће се.)

Л И С Т И Њ И

Г Л А С Н И К.

— Словиначко друштво „светог Мохора“ наградило је ове године четир списа поучног садржаја а само један спис забавнога, ма да је на расписани стечај стигло 24 забавна а 35 поучних списа. Па вијате ли, колико има чланова то словиначко друштво? Има их 29.557. Само ове године уписало се нових 1055 А „Матица Српска“? Од кад постоји, од год. 1826., па до данас није никад имала ни толико, са живим и са мртвим, колико је само за једну годину прирасло друштво св. Мохора! Да богме, да извештач у „Кресу“ може ускликнути: „То је превесео знак нашег напретка, и хвала свима повереницима и пријатељима, који раде за друштво!“

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

— (Испитни концерт у земаљском гласбеном заводу у Загребу.) У присутности ванредно многобројног опћинства држан је јучер у земаљском гласбеном заводу испитни концерт, на којем наш гласбени завод показује ширему опћинству, колико су његови питомци напредовали. Показало се да учитељи завода своју дужност схваћају и

врше, да питомци марљиво уче, показало се даље, да опћинство главнога града прати великим интересом исите у нашем гласбеном заводу

Концерт је започео Зајчевом увертиром, која је написана за мали оркестар (флауту, виолину, цело и 2 гласовира осмороручно), те је мелодијозва; питомци извели су увертиру врло тачно; млади гуслачи извели су вадаћу и вешто и енергично. Госпођице Зечићева и Хржићева певале су двојер из Мозартово „Così fan tutte“ свежим и угодним гласом, и ако и надаље марљиво уче, могу и много даље дотерати Мала Естела Посинерова одгудила је на виолини Шубертову сонатину а пратила ју је на гласовиру мала Бела Печићева; обоје деце играло је коректно и по такту, особито код гудачице ваља нагласити тачну интонацију.

Савршеног пианисту упознали смо у Алберту Шварцу, који је извео врло тешку композицију Рафову, показавши, да има и снаге и истрајности и да је већ прибавио много техничке вештине. Буде ли и надаље једнаком марљившћу неговао своју гласбену струку, може и он далеко дотерати.

Леп таленат упознамо у младом Стјепану Куглеру (цело), који свој инструменат учи тек две године; једна-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ком хвалом морамо споменути и ученика виолине Алфреда Грандија, који такође доста обећава. Госпођице Д. Копићева, И Кодулићева, А. Репутинова и Л. Ебертова одицвале су два четворопева. Младе госпођице показаше, да имају добру школу, особито ваља код вокалног квартета споменути изврсно интонирање. Концерат завршио се каришником Зајчевих песама, који су отпевале госпођице Кокићева, Хржићева, Репутинова, Кодулинова, Зечићева и Ебертова. После концерта раздвојене су награде.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Ивашао је Летопис Матице Српске, књига 143, а трећа свеска за ову годину, са овим садржајем. 1. Тура Даничић српски књижевник, од Ђорђа Магарашевића (свршетак). 2. Култура и српство у културној борби, од Ј. Миодраговића (наставак). 3. Опис манастира Ораховице. (Прилог к историји српске цркве). Од Владимира Красића. 4. Садашњост и будућност електрицитетa, од А. М. Матића (свршетак). 5. Диплома властелинска и родослов породице Стратимировића-Кулињских, од проф. А. Сандића. 6. Лада, песма Војислава. 7. Дете и ждребе. Народна приповетка, забележио у Срему М. А. Јовановић. 8. Књижевност: Србија и Порта после бомбардања Београда, 1862—1867. Србија и српски покрет у Угарској 1848—1849. Од Јована Ристаћа. Оцена М. Б. — Les roches des Cordillères par J. M. Žujović. Оцена Мите Петровића. Библиографија српске и хрватске књижевности за 1883. год. Од Драгутина Посениковића. Оценио К. 9. Читуља: др. Милан Ђорђевић, Емил Чапра. 10. Матица Српска: Изводи из записника књижевног одбора и одељења 1884 године.

— Друга књига целокупних дела Светозара Марковића изашла је с овим садржајем: Реалност у поезији. — Је ли жена способна... — Ослобођење женскиња — Критика на „Младу Србадију.“ I — Критика на „Младу Србадију.“ II. — Политички буквар.

— Свеска 8 словиначког месечног часописа „Креса“, који уз сурадњу проф. дра Гргура Крека и Даворина Трстенића уређује др. Јаков Скот, одликује се, као и све садашње, обилним и врло бираним садржајем. „Крес“ излази у Целовцу ево већ пет година. Нашим сународницима који су иоле вични словиначком језику, препоручујемо својски тај часопис; у осталом, даје се лако разумети и сваком Србину, који је вичан читању и мишљењу. Цена је 4 фор. на год., 2 фор. на по год., а свака свеска стоји 40 год.

— Знаменити пољски књижевник Ј. Ј. Крашевски написао је у затвору три нове историјске приповетке

— У Паризу је изашла четврта свеска писама Адама Мицкијевића.

— Чески песник Јарослав Врхлицки издасо је нову збирку својих песама „Jak táhla mračna.“

— Накладом Оттона Мајснера у Хамбургу изашао је други део Марксове књиге: „Das Kapital. Kritik der politischen

Öconomie. Der Circulationsprocess des Kapitals.“ Књигу је уредио Фридрих Енгелс

— Уговор о књижевној и уметничкој својини између Италије и Енглеске продужен је за сада до 31. дек. 1885. — Тако исто је и са уговором између Аустрије и Италије.

— Ива Гарибалдија остали су мемоари; они су код његове деце, а угледаће света тек десет година после смрти славног поборника за слободу, дакле 1892. год.

— Рукописи славног талијанског сликара Лионарда да Винчија, који се налазе у равним збиркама, предаће се јавности. Издање ће бити богато илустровано а излазиће десет година Краљ је на ту цел даровао 12000 фор

— Чеси су издали збирку народних песама под насловом „Česke zvuky.“

— Доцијев „Пољубац“ превели су и Чеси.

— Ческо-словански календар „Народ“ штампа се у 50.000 примерака.

— Од Божене Немцове изашла је књига „Narodni basorky a povesti.“ Немцова је позната и у нас, њену „Драгу“ превео је с ческог г. А. Сандић.

— У Сплету је изашла књига „Karadjordje il Grande“, ерса brillante della nuova Serbia. Pel dr. Giacomo sav. Chiudina. — Г. Ђудина стекао је лепог гласа у талијанској књижевности са извршним преводима наших народних песама и иначе са упознавањем талијанске публике о нашој прошлости и садашњости.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Летопис Матице Српске, уређује А. Хаџић, књ. 143. за год 1885 свеска трећа. У Новоме Саду, 1885. Цена 70 нов.

Целокупна дела Светозара Марковића, књ. II. Издали покојникови пријатељи из Угарске, 1885. Цена 50 нов.

Народна библиотека Браће Јовановића. Изашла је свеска 110. Мавена, историјски роман Тад. В. Булгарина. Превод с руског. III. Цена 16 нов. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. Преплата на 24 свеске ф. 3-50 (7 дан) а поједина 17 нов (40 пара). Излази сваких 14 дана 1 св. — Панчево, 1885.

Програм српске велике гимназије карловачке за школску годину 1884-5 Уређује директор гимназије. Година XXXIII. књ. XXVI. У Новом Саду, 1885.

Разни путеви. Приповетка Милана Савића 1885. Цена 50 новчића.

САДРЖАЈ: „Владислав Посмрче“. Одломак из трагедије. Од Николе Ђорића. (Свршетак). — Пош Илија и прота Драгач. Приповетка из живота честејших. Написао Милан Андрић. — Снови, снови!... Новелета Ђуре Поповића. (Свршетак). — Слике из новије италијанске књижевности. Написао Марко Цар. — Књижевност: Солидност књижевног рада г. архимандрита Дучића. Написао В. С. Д. — Ivan Trnski Svakolika mu djela. Knjiga druga: Kriesnice. (Наставак). — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости — Библијографија

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.